

Anmeldelser

*Tanker i forbindelse med Nils Schiørrings
»Musikkens Historie i Danmark«*

Nu har vi i snart fem år haft professor Schiørrings danske musikhistorie; et stort anlagt arbejde og en imponerende pionerindsats – den første større samlede fremstilling af musikkens udvikling i vort land. Kronen på et langt livs virke i musikvidenskabens og musiklivets tjeneste.

At anmelde denne musikhistoriske fremstilling er langt fra let, og jeg føler, at det meste af det, der kunne bringes frem som relevant i forbindelse med bogen, allerede er gjort. Udgivelsen fandt sted i 1977–78, og dengang blev der skrevet meget. Successen blev hurtig fastslået, og efter få år i handlen er *Musikkens Historie i Danmark* idag udsolgt fra forlaget. En egentlig anmeldelse af værket er vel derfor næppe heller relevant på nuværende tidspunkt; men ligesom bindene stadig er uundværlige og interessante, er der i forbindelse med brugen af bøgerne også dukket betragtninger frem, det kan være værd at anføre, ikke mindst i forbindelse med det fremtidige arbejde med dansk musikhistorie.

Musikkens Historie i Danmark udkom på Politikens forlag. Dette forlag er kendt for en stor populariserende indsats på det praktiske såvel som kulturelle område. Fra Grimbergs Verdenshistorie, Hartvig Frischs Kulturhistorie og de mange bind litteraturhistorie kender vi den letflydende og underholdende fremstillingsform, der har fået selv kulturhistoriske randemner til at blive folkeeje. Politikens forlag formidler kulturhistorie og national arv i metermål, og forlaget har aldrig set det som sin opgave at udgive strengt videnskabelige afhandlinger endsige fagkritiske bøger. Forlaget sigter mod det brede, interesserede publikum, der bygger på et borgerligt humanistisk fundament, og som ikke sidder inde med for megen faglig forhåndsviden. En populær dansk musikhistorie passer her ind i rækken, sammen med forlagets *Dansk Kunsthistorie* i fem bind 1972–75 og *Dansk Litteratur Historie* fra 1964 til 1966.

Historien kan bruges på mange måder. Her sigtes bredt og ikke kritisk. Nils Schiørring har valgt at formidle folkeligt og ikke elitært, og i *Musikkens Historie i Danmark* samles et langt frugtbart livs aktiviteter i en populariserende form. *Musikkens Historie i Danmark* bliver således ikke blot et udtryk for professor Schiørrings indsigt og viden, men tillige et udtryk for et livssyn og en forlagslinie. I forordet til *Dansk Litteratur Historie 1964* læser vi:

Der er visse store, nationale værker, hvis udgivelse er pålagt hver generation, ikke blot som en vedgåelse af arv og gæld, men fuldt så

meget som et vidnesbyrd, hvori hvert slægtled bekræfter sit livssyn og sin fortolkning af den fædrene arv og samtidig følger udviklingen op til dato.

Musikkens Historie i Danmark må ses i dette lys!

Politiken – forlag såvel som avis – vil gerne det hele uden at tabe læseren. Man vil gerne stå sig godt med alle, tage pulsen på tidsånden, være med hvor det foregår; vel og mærke uden egentlig at tage for megen stilling. Man anslår en mild, velorienteret holdning, der undgår det altfor radikale. De skarpe kanter, det provokerende afvises, og man føler, at redaktionerne siger hellere et »både og« end et »enten eller«.

Musikkens Historie i Danmark er et slægtleds danske musikhistorie; men ikke mindst fordi de senere års fagteoretiske diskussioner indenfor humaniora ikke har fået nævneværdig betydning for fremstillingen, må man også konstatere, at Musikkens Historie i Danmark trænger til visse justeringer og et supplement – en opgave for den fremtidige nationale musikhistorieskrivning. Det er ikke Politikens sag at bringe ved til de faglige bål omkring forholdet mellem kunstværk og samfund, og derfor undlader man at bringe betragtninger omkring det grundlæggende historiske og musikalske begrebsapparat. I Musikkens Historie i Danmark indskrænker Nils Schiørring sig til at konstatere, at der finder en musikalsk udvikling sted, og at denne udvikling bringes videre af det til enhver tid mest ekstreme udtryk i tiden. (Se også interview i Politiken den 23/10 1977 i forbindelse med udgivelsen af Bd. I af Musikkens Historie i Danmark; om Bind I henvises tillige specielt til professor Søren Sørensens udførlige anmeldelse i Berlingske Tidendes kronik 27/10 1977). Musikkens Historie i Danmark bliver således især for Bd. II og Bd. III's vedkommende i udstrakt grad de enkelte komponisters historie.

Personligt føler jeg, det er smukt, at professor Schiørring, der i en menneskealder har stået som den inspirerende og generøse autoritet indenfor dansk musikhistorie ved Københavns Universitet, har valgt at popularisere sit stof. Der tales så meget om den farlige kløft mellem det videnskabelige og det alment tilgængelige. Alt for ofte når videnskabelige landvindinger ingen udbredelse, fordi de formidles på en for de fleste aldeles utilgængelig måde. Med Musikkens Historie i Danmark er der gjort noget ved det. Dette værk er blevet læst bredt, og bindene har stimuleret interessen for dansk musik på utallige måder. Men samtidig må det siges, at dette ikke sker uden at der gives køb! For den fagligt mere indforståede bliver Musikkens Historie i Danmark ofte lidt forvirrende og utilstrækkelig, hvilket svækker dens position i for eksempel forsknings- og universitetssammenhænge.

Beklageligt, men typisk for en Politiken-udgivelse, er det manglende noteapparat. Man mangler kildeangivelser. På grund af letlæselighedskriteriet har forfatteren også måttet afstå fra egentlig dybere musikalske undersøgelser. Musikeksemplerne er således få og fungerer nærmere som »billedillustrationer« og ikke som støtte for en nøjere musikalsk karakteriserende analyse. Til eksempel kan tjene den korte omtale af J. P. E. Hartmanns Vølvens Spaadom (Bd. II side 264–65). Værkets tilblivelse og afhængighed af komponistens

balletmusik påpeges, hvorefter Schiørring betegner de fem satser som »nordiske oldtidsvisioner«. Dette følges op med en illustration bestående af hele 31 takter af Marchen nr. IV. Alt hvad der føjes til under musikeksemplet er, at musikken spilles af orkesterets dybe instrumenter. Desværre giver det velvalgte eksempel ikke forfatteren lejlighed til at trænge lidt dybere ned i det ellers nok så spændende problem: Hvad dækker, rent musikalsk, betegnelsen »den oldnordiske stil« hos Hartmann? I gennemgangen af J. P. E. Hartmanns ouverturer berøres problemet atter. Hakon Jarl ouverturen gennemgås, og den illustreres med de to vigtigste temaer. Alligevel må Schiørring på side 277 nøjes med at konstatere, at de nordiske træk – »uden at det alt for prægnant og præcist er lykkedes at karakterisere hvori disse består« – findes ret udtalt i de omtalte ouverturer, balletmusikken og Vølvens Spaadom. For dog ikke at lade læseren helt i stikken får vi derefter at vide, at denne nordiske tone udkrystalliseres i visse harmoniske vendinger (en vis forkærlighed for udsving mod subdominantregionen), i det rytmisk skarpe, de abrupte, pauserige temadannelser, samt i Hartmanns optagethed af norske folkemelodier. I karakteristikken af den nordiske tone får Schiørring dog sagt en del, men de karakteriserende bemærkninger forbindes ikke med musikeksemplerne, og karakteristikken standser ved postulaterne, fordi det ikke er muligt at gå videre i analysen uden at miste den ikke indforståede fagligt udrustede læser.

Musikkens Historie i Danmark er således også et godt eksempel på de vanskeligheder, enhver musikhistoriker løber ind i, når han sætter sig for at skrive for folk, der ikke læser noder og ikke kender til den særlige fagterminologi. Der kompenseres dog med behændighed for nogle af disse vanskeligheder og mangler gennem en betydningsfuld litteraturvejledning og en ordbog til slut i Bd. III. Disse afsnit og det omfattende register er med til at forøge værkets brugsværdi i det daglige såvel som i undervisningssituationen.

Det er allerede nævnt, at Schiørring bygger på traditionens faste grund. Forståelsesformer og forskertraditioner fra Ravn, Hagen, Thrane, Hammerich, Kjerulf, Behrend etc. videreføres, og Musikkens Historie i Danmark reproducerer en musikhistorieopfattelse, der blev skabt i slutningen af forrige århundrede og begyndelsen af vort. Dette musikhistoriske billede er i høj grad en udløber af de åndshistoriske traditioner, der udgik fra litteraturhistorikere som Brandes, Valdemar Vedel og Vilhelm Andersen. Den guldalderkonstruktion – hvor alt var idyl og harmoni, hvor alle kræfter arbejdede sammen for i forståelse og til fælles bedste at føre landet fra absolutisme til demokrati og at skabe en national kultur – denne model har i de senere år været genstand for en del kritik. Borgerskabets heroiske tid er mere nuancerig end traditionelt antaget. Ikke mindst den nyere historie- og bevidsthedsforskning har sat spørgsmålstegn ved den traditionelle guldaldermodels gyldighed, og fremover må disse nye forhold også medtages i en nytænkning indenfor det musikhistoriske område. (Her er der overmåde meget litteratur at henvise til: Dansk social historie Bd. I-VII, Gyldendal, afsluttet 1982, artikler i tidsskriftet Kultur og Klasse (nr. 32 og 35), Johan Fjord Jensen: »Efter guldalderkonstruktionens sammenbrud«, m. fl.).

I Musikkens Historie i Danmark er personal-, genre- og institutionshistorien i højsædet, og for at give de beskrevne forhold mere krop suppleres de med åndshistoriske og socialhistoriske iagttagelser. Schjørring er overordentlig velorienteret og kommer langt omkring ikke mindst i tidligere mindre påagtede områder som for eksempel skolesangbøger (Bd. II side 128–132), nodehandel og de første musikforlag (Bd. II side 139–143) eller i Bd. III, afsnittene om musiklivet ude i landet (side 174–78), Koda (Bd. III side 202), Musik og Radio (Bd. III side 229–240). Schjørring inddrager megen ny viden og giver mange nye perspektiver. Her er glæden over Musikkens Historie i Danmark stor.

Bd. II dækker den vigtige periode fra 1750 til 1870, netop det åremål, hvor den borgerlige musikkultur gradvist kommer til at dominere over den kirkelige og hoffets repræsentative brug af musikken. Professor Schjørring inddrager ganske naturligt den borgerliggørelse, der finder sted i musiklivet i 1800-tallet, som en følge af middelklassens magtovertagelse. Allerede i slutkapitlet i Bd. I: Borgerskabet musicerer (Bd. I side 336–346) berøres denne borgerliggørelse, og i Bd. II kommer forfatteren gang på gang ind på forholdene omkring middelklassen som kulturens bærere og som det afgørende publikum, for eksempel i afsnittene om Det kgl. Teater og de musikalske selskaber. Men en nøjere redegørelse for, hvorledes betegnelsen borgerskabet skal forstås, findes ikke. Dette problem er imidlertid heller ikke ligetil at løse, men det trænger sig mere og mere på, efterhånden som de senere års socialhistoriske synsmåder er blevet udbredte. (Vedrørende en diskussion af disse problemer se William Webers viewpoint »The Muddle of the Middle Classes« i »19th Century Music«, november 1979, og samme forfatters »Music and the Middle Class«, New York 1975).

I godt den første trediedel af Bd. II, der dækker tidsrummet 1750 til ca. 1800 følges vi i gennemgangen af musikken med det stadigt mere betydningsfulde borgerskab. Det er en institutions- og genremæssig gennemgang af teatrets repertoire, for eksempel Bredal og det nationale syngespil (Bd. II side 26–28), kirkesangen, de musikalske selskaber, musikundervisningen og musikken i klubberne og hjemmene. Selvom der i kapitlerne bliver skrevet meget om de enkelte komponister er stoffet generelt disponeret ud fra genre- og institutionskriterier.

Den genre- og institutionsmæssige gennemgang tabes noget af syne efter år 1800. Nok finder vi kapitler om operaen, vaudevillen og militærmusikken; men gennemgangen er generelt disponeret ud fra en personcentreret opdeling. Efter år 1800 er det de store og mindre store komponistnavne, der bestemmer dispositionen. Vi får store og gode kapitler om Weyse, Kuhlau, J. P. E. Hartmann og Niels W. Gade. Indenfor disse komponistgennemgange følges en genremæssig og kronologisk linie, samtidig med at der redegøres for de stilmæssige udviklinger. Det er meget læseværdigt og instruktivt, selvom man sjældent kommer rigtig ind i musikken. Mindre ånder som Frøhlich, Rung, H. C. Lumbye behandles i kortere gennemgange, og her betones naturligt disse komponisters tilhørsforhold til henholdsvis teater, korforening og forlystelses-

park. De idag så godt som glemte komponister som George Gerson, Rudolph Bay, Peter Casper Crossing, Hans Ernst Krøyer, Niels Peter Jensen, A. P. Berggreen, Gebauer, H. S. Løvenskiold, H. S. Paulli, Eduard og Carl Helsted etc. er at finde i forskellige firkløverkombinationer samt under den nyttige gennemgang af musikken til Bournonvilles balletter.

Det er ikke usædvanligt at skildringen af den musikalske udvikling i 1800-tallet bliver komponistcentreret, og forfatteren levendegør på smukkeste måde de store nationale gestalter fra forrige århundrede (mennesket Hartmann, Bd. II side 284–286), men dansk musikhistorie i 1800-tallet bliver således meget centreret omkring Weyse-Kuhlau, Hartmann-Gade problematikken. Skildringen af »musikdyrkelsen og musiklivet« (se Forord Bd. I side 5) bliver i lighed med det genrehistoriske overblik ladt noget i stikken. Det institutionaliserede koncertliv – fra enkekassekoncerterne, aftenunderholdningerne, koncerterne på Hofteatret og i kirkerne, de besøgendes koncerter, de populære koncerter i for eksempel Kongens Have etc. – behandles kun til en vis grad, og man må finde oplysningerne rundt omkring i de enkelte kapitler. Et væsentligt emne som symfoniens udvikling på dansk grund bliver stort set ensbetydende med Hartmann og Gades symfoniske produktion. De er naturligvis også de afgørende skikkelser; men den musikalske tradition og baggrund for det symfoniske gennembrud, som Gade betegner, bliver der ikke rigtig plads til at diskutere. – Og når vi nu er ved ønskesedlen til en fremtidens danske musikhistorie, føler jeg, det ville være interessant, hvis også den omend ikke særligt højtrægende musikkritik, de musikalske debatter og den generelle tendens i de få musiktidsskrifter, som perioden dog fremviser, bliver genstand for en behandling.

I 1800-tallet udvikler den musikalske kultur sig mere bredspektret. Vi får en fremvoksende underholdningsmusik, og der opstår en udtalt kløft mellem den fine, autonome koncertmusik og den »trivielle« danse- og funktionsmusik. Også i forholdet til fortidens musikalske materiale sker der vigtige ting. »Kæmpeviserne« bliver populære, og fortidens musikskat kommer til at yde en afgørende inspiration i dannelsen af det, man traditionelt betegner som nationalromantikken. Indsamlingen og hele den påfølgende udgivelsesproblematik af disse kæmpeviser er også emner, det fremover er vigtigt at arbejde videre med, ligesom hele udviklingen af og begrebsdannelsen omkring betegnelsen nationalromantikken – fra Kuhlau Elverhøj via Hartmann og Gade frem til det nordisk-nationale hos for eksempel Carl Nielsen – trænger til at kulegraves påny.

Schiørrings Musikkens Historie i Danmark er en bedrift, der ikke lukker, men åbner. Medens man læser og arbejder med stoffet, viser der sig talrige nye områder og problemstillinger, som det fremover må være vigtigt at arbejde med. Det er måske Schiørrings største fortjeneste, at han igennem Musikkens Historie i Danmark i mange år vil virke inspirerende og igangsættende på yngre kræfter, der føler trang til at udbygge og justere vor viden og erkendelse om den nationale musikalske arv.

Ole Nørlyng